

ISTRAŽIVANJE STAVOVA LOKALNOG STANOVNIŠTVA U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA U HERCEG NOVOM

THE ANALYSIS OF ATTITUDES OF LOCAL POPULATION FOR THE PURPOSE OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN HERCEG NOVI

Irena Jovanović

Univerzitet Singidunum, Danijelova 32, Beograd, Srbija

Abstract:

Ovaj rad bavi se održivim razvojem turizma u Herceg Novom sa socio-kulturnog aspekta, u cilju istraživanja stepena uključenosti lokalnog stanovništva u planiranje i razvoj turizma. Zaključci rada proizilaze iz rezultata ankete lokalnog stanovništva, prve takvog tipa sprovedene u Herceg Novom, a i šire. Anкета lokalnog stanovništva (*Resident Survey*) predstavlja alat za prikupljanje podataka u cilju praćenja održivosti turističkih destinacija. Ona je deo uputstva za primenu najnovijeg seta evropskih indikatora za održivo upravljanje na nivou turističkih destinacija (*European Tourism Indicator System (ETIS): for Sustainable Management at Destination Level*). Istraživanje je sprovedeno u periodu najvećih ulaganja u turizam u Boki Kotorskoj, kao što su Porto Novi u Kumboru, zaliv Luštica i izgradnja luksuznog hotela na istorijskom lokalitetu Mamula, koji će značajno promeniti turističku sliku na ovom prostoru. Navedeno proširenje materijalne baze turizma i potencijalni konflikti koji u budućnosti mogu nastati između rastućeg broja turista i lokalne zajednice, u uslovima ograničenih prostornih, komunalnih i drugih resursa, dodatno naglašavaju značaj našeg istraživanja, s obzirom da lokalno stanovništvo nije zadovoljno svojim sadašnjim učešćem u odlučivanju na nivou Herceg Novog kao turističke destinacije.

Key words:

turistička destinacija, održivi turizam, ETIS indikatori, lokalno stanovništvo.

Apstrakt:

This paper deals with sustainable tourism development in Herceg Novi from the socio-cultural aspect, in order to investigate the degree of involvement of the local population in tourism planning and development. The conclusions are derived from the results of the resident survey, the first of this type was carried out at Herceg Novi, but also in the neighbouring areas. The resident survey is one of the tools for collecting data in order to monitor the tourism destination sustainability. It is an integral part of guidelines for the application of the latest European Tourism Indicator Systems (ETIS) for sustainable management at destination level. The study was conducted during the period of largest investments in tourism in the Bay of Kotor, such as Porto Novo in Kumbor, Lustica Bay and the construction of a luxury hotel on the historic site of Mamula, which will significantly alter the tourist image of this area. The above expansion of the material base of tourism and the potential conflicts that may arise in the future between the growing number of tourists and the local community, in terms of limited space, utilities and other resources, further highlight the importance of our research, given as the local population is not satisfied with its current involvement in the decision-making process for Herceg Novi as a tourism destination.

Ključne reči:

tourism destination, sustainable tourism, ETIS indicators, local population.

1. UVOD

Prirodni resursi, klima i očuvana životna sredina su utemeljili razvoj turizma u Herceg Novom. Hercegovačka opština je 1929. godine proglašena za „morsko kupalište i klimatsko lečilište“. Intenzivan razvoj turizma na ovom području vezuje se za drugu polovinu XX veka kada je izgrađen veliki broj hotela i odmarališta. Turizam je bio i ostao jedan od glavnih pokretača razvoja lokalne ekonomije, a Herceg Novi atraktivna destinacija kupališnog turizma pred kojom su novi izazovi. Dosadašnji razvoj turizma na ovom području nije prouzrokovao drastične ekološke i društveno-kulturne poremećaje i nije dostigao razmere masovnosti kao u mestu Kalvia na Majorci u Španiji, koja je primer kako turističke destinacije od masovnih, degradiranih i sve manje atraktivnih, uz definisanu strategiju (Calvia Local Agenda 21), dogovor i volju svih učesnika u turizmu, lokalne zajednice i vlasti na lokalnom i državnom nivou, postaju održive. Nasuprot shvatanju da je masovni primorski turizam po svojoj suštini suprotan održivom turizmu, danas je sve prihvatljivije mišljenje po kome svaki vid turizma treba i može da teži održivosti.

Svakako, najpoznatija definicija održivog razvoja je ona koju je dala tzv. *Brundtland* komisija 1987. godine, koja vrlo kratko i jednostavno objašnjava njegovu suštinu, i kaže da „održivi razvoj zadovoljava potrebe sadašnje generacije, bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje sopstvene potrebe“ (Maksin *et al.*, 2013, str. 3). Tri stuba održivosti su ekonomski razvoj, očuvanje prirodnih resursa i socio – kulturna autentičnost, dok se uspešna primena ovog koncepta bazira na njihovom balansu i štedljivom korišćenju resursa, uz uvažavanje Globalnog etičkog kodeksa u turizmu koji zahteva odgovorno ponašanje svih subjekata.

Osnovno pitanje koje se postavlja jeste kako meriti održivost? U tu svrhu relevantni subjekti kao što su Komisija za održivi razvoj Ujedinjenih nacija, Svetska turistička organizacija i Evropska komisija su razvili setove indikatora održivog razvoja. Najnoviji je Evropski sistem turističkih indikatora: za održivo upravljanje na nivou destinacije (*European Tourism Indicators System (ETIS): for Sustainable Management at Destination Level*) “koji predstavlja sveobuhvatan sistem indikatora, jednostavan za korišćenje, fleksibilan i pogodan za sve turističke destinacije” (Evropska Komisija, ETIS Toolkit, 2013). ETIS

je lansiran u februaru 2013. godine kada je Evropska komisija pozvala evropske turističke destinacije da uzmu učešća u prvoj fazi testiranja od 15. jula 2013. godine do 15. aprila naredne godine. Pozivu su se odazvale 104 desinacije iz 18 evropskih zemalja. Druga, završna faza testiranja je počela u maju

2014.godine i trajala je do kraja decembra navedene godine, a na nju se prijavilo 110 destinacija, uključujući i destinacije iz zemalja koje nisu članice Evropske unije (Crna Gora, Makedonija, Albanija i Norveška). Na ETIS radionici održanoj 4.jula 2014.godine u Briselu predstavljeni su rezultati prve faze testiranja i budući koraci u razvoju i unapređenju ETIS-a. (Sirše, 2014)

Za sada važeći ETIS čini 67 indikatora, od kojih je 27 ključnih ili obaveznih (*Core Indicators*), a 40 izbornih (*Optional Indicators*). Indikatori su grupisani u četiri kategorije, i to: upravljanje destinacijom, društveni i kulturni uticaj, ekonomska vrijednost i uticaj na životnu sredinu. U konkretnoj destinaciji sistem treba primjeniti kroz sedam koraka, od kojih se prvi odnosi na podizanje svijesti svih zainteresovanih strana za učestvovanje u projektu, zatim treba uraditi profil destinacije, formirati radnu grupu stejkholdera, definisati uloge i odgovornosti, prikupiti i zabilježiti podatke, analizirati rezultate i, na kraju, treba stalno raditi na razvoju i unapređenju sistema održivog upravljanja. Svim zainteresovanim korisnicima dostupan je *Toolkit* koji predstavlja korak-po-korak vodič za sprovođenje indikatora. Kako bi turističkim destinacijama olakšali prikupljanje podataka, formulisane su četiri ankete (*Destination management Survey, Enterprise Survey, Resident Survey, Visitor Survey*), a jednu od njih, Anketu lokalnog stanovništva, smo sproveli u Herceg Novom i u nastavku ćemo prezentovati njene rezultate.

2. ANKETA LOKALNOG STANOVNIŠTVA

Tokom jeseni 2014. godine sproveli smo Anketu lokalnog stanovništva pod nazivom „Turizam u Herceg Novom“ sa ciljem da istražimo odnos lokalnog stanovništva prema efektima dosadašnjeg razvoja turizma u ovoj poznatoj turističkoj destinaciji. Istraživanje je sprovedeno metodom ankete na slučajnom uzorku koji čini 0,77 % punoletnih stanovnika Herceg Novog.

Evidentno je da Herceg Novi spada u zrele turističke destinacije, sa stogodišnjom tradicijom razvoja turizma, i da je veliki broj rezidenata direktno ili indirektno uključen u turističku delatnost. Sa stanovišta održivog razvoja turizma važno je istražiti stavove lokalnog stanovništva po pitanju turizma, uočiti promene u njihovom zadovoljstvu/nezadovoljstvu i ukoliko je neophodno preduzeti odgovarajuće mere kako bi se ukupan doživljaj turista u ovoj destinaciji zadržao na visokom nivou, tim pre što je turizam nosilac razvoja lokalne ekonomije.

Istraživanje je sprovedeno u periodu najvećih investicija u turizam u Boki Kotorskoj, kao što su Porto Novi u Kumboru, Lustica Bay na Luštici i izgradnja luksuznog hotela na istorijskom lokalitetu Mamula, koji će značajno promeniti turističku sliku na ovom prostoru. Navedeno proširenje materijalne baze turizma i potencijalni konflikti koji u budućnosti mogu nastati između rastućeg broja turista i lokalne zajednice, u uslovima ograničenih prostornih, komunalnih i drugih resursa, dodatno naglašavaju značaj našeg istraživanja.

Anketu lokalnog stanovništva u Herceg Novom popunilo je više žena nego muškaraca. U starosnoj strukturi dominiraju ispitanici između 31 i 45 godina, a zatim oni između 46 i 65 godina, dok je daleko manje mlađih od 30 i starijih od 65 godina. Više od polovine ispitanika ima završen fakultet, od čega 10 % turističkog usmerenja.

Pol:	Starosna struktura:			Obrazovna struktura:	
Muški	40,53	18-30	14,28	Osnovna škola	1,05
Ženski	59,47	31-45	46,03	Srednja škola	26,84
		46-65	32,28	Viša škola	17,37
		65 i više	7,41	Fakultet i viši nivoi obrazovanja	54,74

Tabela 1. Socio-demografske karakteristike ispitanika (u %)

Anketu lokalnog stanovništva (*Resident Survey*) čini šest pitanja zatvorenog tipa.

Prvo pitanje se odnosi na zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom u Herceg Novom u pojedinim periodima godine. Rezidenti su važan subjekt u održivom turizmu, jer oni kreiraju ambijent u turističkoj destinaciji, u smislu manje ili veće naklonosti prema turistima. Iz kontigenta lokalnog stanovništva uglavnom se obezbjeđuje radna snaga u turizmu, od čijih personalnih i profesionalnih kompetencija direktno zavisi zadovoljstvo turista. Na primer, u našoj anketi 9% ispitanika radi u turističkoj delatnosti i ima više ili visoko obrazovanje, a jedan anketirani je magistar turizma.

Pitanje broj 1: Veoma sam zadovoljan – a turizmom u Herceg Novom i okolini u:				
	jesen	zimu	proljeće	ljetu
U potpunosti se slažem	4	4	4	15
Slažem se	16	16	24	32
Neutralan – a sam	14	11	21	13
Ne slažem se	50	49	37	33
U potpunosti se ne slažem	16	20	14	7

Tabela 2. Rezultati ankete – odgovori na prvo pitanje (u %)

Na osnovu analize odgovora na prvo pitanje dolazimo do zaključka da stanovnici Herceg Novog nisu zadovoljni razvojem turizma u njihovom mestu tokom jeseni i zime, s obzirom na to da je učešće negativno obojenih odgovora („ne slažem se“ i „u potpunosti se ne slažem“) između 66 i 69% u odnosu na 20% afirmativnih odgovora („slažem se“ i „u potpunosti se slažem“). Kako se ide ka proleću i letu, tako se učešće odgovora sa negativnim predznakom po pitanju turizma smanjuje, a učešće odgovora sa pozitivnim predznakom povećava, da bi za period letnjih meseci bilo malo više zadovoljnih razvojem turizma u Herceg Novom u odnosu na one nezadovoljne. Opšta ocena je da turizam u Herceg Novom nije celogodišnja aktivnost, te da je stanovništvo po pitanju zadovoljstva razvojem turizma u letnjem periodu podeljeno.

Na osnovu dobijenih odgovora na drugo i treće pitanje dolazimo do zaključka da većina, tačnije 82% anketiranih smatra da postoje prednosti za zajednicu od turizma i turista koji posećuju Herceg Novi, dok skoro dve trećine anketiranih, odnosno 62%, ocenjuje da postoje prednosti za njih kao pojedince od turizma i turista koji posećuju ovo područje, mada je kod ovog pitanja relativno veliki broj neopredeljenih ispitanika (19%) i onih koji smatraju da nemaju nikakve koristi od razvoja turizma (19%).

	Pitanje broj 2: Postoje prednosti za zajednicu od turizma i turista koji posećuju Herceg Novi	Pitanje broj 3: Postoje prednosti za mene kao pojedinca od turizma i turista koji posećuju Herceg Novi	Pitanje broj 4: Veoma sam zadovoljan-a učešćem i uticajem rezidenata u planiranju i razvoju turizma u Herceg Novom
U potpunosti se slažem	36	22	3
Slažem se	46	40	17
Neutralan-a sam	8	19	18
Ne slažem se	9	17	48
U potpunosti se ne slažem	1	2	14

Tabela 3. Rezultati ankete – odgovori na drugo, treće i četvrto pitanje (u %)

	Pitanje broj 5: Kakav efekat ima turizam na raznolikost i očuvanje lokalnog identiteta, kulturu i nasleđe Herceg – Novog?	Pitanje broj 6: Kakav efekat ima turizam na kvalitet Vašeg života u Herceg Novom?
Šteti	7	4
Pomaže da se održi	32	26
Pomaže poboljšanju	44	53
Nema nikakav uticaj	17	17

Tabela 4. Rezultati ankete – odgovori na peto i šesto pitanje (u %)

S obzirom na značaj koji se, pri implementaciji koncepta održivog razvoja, pridaje konsultacijama i kooperaciji između svih zainteresovanih strana na nivou turističke destinacije, možemo reći da je, na osnovu rezultata odgovora na peto pitanje u našoj anketi, procenat rezidenata koji nisu zadovoljni svojim učešćem u planiranju i razvoju turizma u Herceg Novom izrazito veliki (62%) te bi u narednom periodu trebalo intenzivno raditi na uključivanju lokalnog stanovništva u turističko planiranje i razvoj.

Odgovori na peto i šesto pitanje ukazuju da turizam ima jak socio-kulturni uticaj u Herceg Novom.

Na osnovu rezultata ankete, dolazimo do zaključka da se lokalno stanovništvo u Herceg Novom nalazi negde između faze iritiranja ili ometanja i faze antagonizma po pitanju efekata turizma na život u ovoj turističkoj destinaciji. Faza antagonizma je, prema Doxey-u (1975) i njegovom *Irridex* modelu, poslednji stadijum odnosa između lokalnog stanovništva, turista i donosilaca odluka o razvoju turizma, koji ide od euforije, preko apatije, iritiranja do antagonizma. Naime, onaj deo lokalnog stanovništva koji nema direktne koristi od razvoja turizma u destinaciji u smislu zaposlenja, dodatnog prihoda kroz izdavanje soba ili apartmana turistima i sl. posmatra turiste kao uzročnike svih problema i smatra da oni negativno utiču na kvalitet života u destinaciji (Popesku, 2011, str. 43-44). S druge strane, onaj deo lokalnog stanovništva koji ima direktne koristi od razvoja turističke destinacije zainteresovan je za aktivnije uključivanje u planiranje i razvoj turizma.

3. ZAKLJUČAK

S obzirom na to da je turizam pokretač lokalne ekonomije, neophodno je jačati svest lokalnog stanovništva o značaju razvoja turizma i uključiti onaj deo lokalnog stanovništva, koji je

trenutno nezadovoljan turizmom u Herceg Novom, u turističke aktivnosti kroz promovisanje lokalne kulture i umetnosti, oživljavanje starih zanata, poljoprivrede, revitalizaciju zapuštenih seoskih imanja, te navedene i slične aktivnosti upotrebiti kao efikasno sredstvo za povećanje ponosa i zadovoljstva lokalnog stanovništva.

Potrebno je formulirati strategiju razvoja turizma Herceg Novog na čijoj izradi treba aktivno da rade sve zainteresovane interesne grupe, a posebno je važno uključiti lokalnu zajednicu, pri čemu naglasak treba staviti na razbijanju predrasuda o turizmu kao usko shvaćenju privrednoj delatnosti i promovisanju integralnog pristupa razvoju turizma u skladu sa najboljim primerima i dobrom praksom održivog turizma.

LITERATURA

- Doxey, G. (1975). A causation theory of visitor-resident irritants: Methodology and research inferences. The impact of tourism: Sixth annual conference proceedings.
- Maksin, M., Pucar, M., Korać, M., & Milijić, S. (2013). Menadžment prirodnih i kulturnih resursa u turizmu. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Popesku, J. (2011). Menadžment turističke destinacije. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- European Commission (2013). The European Tourism Indicator System TOOLKIT For Sustainable Destinations. Preuzeto sa <http://bookshop.europa.eu/en/the-european-tourism-indicator-system-pbNB3213182/>
- Sirše, J. (2014). ETIS Workshop : Analysis of 1st Pilot Implementation Phase 15. July 2013 - 15. April 2014. Bruxelles: European Comision, ETIS Pool of Experts. Preuzeto sa http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=7530